

НАНСЕН Фрітьоф (Nansen Fridtjof; 10. 10. 1861, маєток Стуре-Фрьон побли. Крістіанії, нині Осло — 13. 05. 1930, маєток Пульхьогда, Норвегія) — норвезький дослідник Арктики, океанограф, зоолог, громадський діяч. Нобелівська премія миру (1922). Багаторазовий чемпіон Норвегії з лижного спорту. 1880–82 навч. в Ун-ті Крістіанії, відтоді працював у Берген. музеї. 1888 здобув докторат із зоології та здійснив мандрівку на лижах пд. частиною о-ва Гренландія. 1890 висунув проект досягнення Пн. полюса на мор. судні «Fram» («Вперед»), збуд. за його проектом. 1893–96 дрейфував на ньому від Новосибір. о-вів до о-ва Шпіцберген, проте через полюс не пройшов (нині «Fram» зберігається в одному. музеї в Осло). Намагаючись його досягнути, 1895 Н. разом із Ф. Йогансеном покинув судно і вирушив на собаках до Пн. полюса, однак, дійшовши до 86°14' пн. широти, вони вимушено повернули на Пд. і добралися до Землі Франца-Йосифа. 1900 взяв участь в експедиції з вивчення течій у Пн. Льодовитому океані, 1902 створив Центр. лаб. Міжнар. ради з дослідж. морів. 1906–08 — посол Норвегії у Великій Британії. 1913 здійснив плавання вздовж берегів Пн. Льодовитого океану, мандрував пд. частиною Сибіру та Далекого Сходу. 1915 очолив Норвез. оборонну спілку, після закінчення 1-ї світової війни — Норвез. спілку з організації Ліги Націй. 1919 виступив проти інтервенції країн Антанти у Рад. Росію. 1920–22 — чл. норвез. делегації в Лізі Націй, верхов. комісар цієї організації у справах військовополонених. На засіданні 25 листопада 1920 всупереч позиції більшості підтримав вступ УНР до Ліги

Націй. У співробітництві з Міжнар. комітетом Червоного хреста організував обмін та відсилку на батьківщину 427 886 військовополонених з 26-ти країн, зокрема українців; також сприяв поверненню укр. біженців. Однак більшовики розгорнули масові репресії щодо репатріантів. Так, із 2,5 тис. осіб, які навесні 1921 повернулися в Одесу, розстріляно третину. Зважаючи на це, на підставі Женев. угоди 1922 Н. домогся визнання у 52-х країнах світу спец. посвідчення особи, що за його підписом видавали біженцям-апатридам, які походили з країн, що припинили своє існування після 1-ї світової війни. Т. зв. паспорт Н. давав змогу його власникам безперешкодно в'їжджати на тер. країн-учасниць Женев. угоди 1922 (ним скористалося багато укр. емігрантів). 16 серпня 1921 з ініціативи Міжнар. комітету Червоного хреста обраний верхов. комісаром Ліги Націй з питання допомоги голодуючим Рад. Росії. Після відмови чл. Ліги Націй надати держ. допомогу голодуючим (через невизнання більшов. політ. режиму) організував міжнар. добродійну кампанію з їхнього порятунку. На Женев. міжнар. конф. допомоги голодуючим (серпень 1921) обраний головою Заг.-європ. комітету допомоги голодуючим у Рад. Росії, що з часом отримав неофіц. назву Нансена місія. Наприкінці січня 1923 відвідав Харків, де погоджував з урядом УСРР план боротьби з наслідками голоду та надання допомоги (зустрічався з Г. Петровським і Х. Раковським). 1925–29 — голова комісії з репатріації вірм. біженців із Туреччини до Вірменії. З ім'ям Н. пов'язана значна кількість геогр. відкриттів, на його честь названо низку геогр. об'єктів у Арктиці й Антарктиці. 2003 на фасаді Харків. ХМ встановлено мемор. дошку Н. (автор О. Табатчиков).

Рекомендована література

1. Центкевич А., Центкевич Ч. Що з тебе виросте, Фрітьофе? [Повість про Нансена]. К., 1973
2. Табатчиков А. Харьковская гавань «Фрама»: Еще раз об исторической памяти города // Слобода. 1993, 11 сен.; Галаур С. Громадянський подвиг Нансена // Уряд. кур'єр. 2003, 20 лют.; Гвань І. Троє норвежців, які перейнялися долею українців // Слово «Просвіти». 2010, 5–11 серп.; Артеменко О. Норвежець тисячоліття // ДТ. 2011, 12 берез.

О. М. Мовчан

Бібліографічний опис:

Нансен Фрітьоф / О. М. Мовчан // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-71294>

2001–2026 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).